

ВІДГУК

офіційного рецензента кандидата економічних наук, доцента

Клока Олексія Петровича

на дисертаційну роботу Єрмакова Івана Олеговича

«Забезпечення економічної безпеки туристичної галузі

в умовах глобальних зрушень»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії

з галузі знань 24 Сфера обслуговування зі спеціальності 242 Туризм

Актуальність теми дисертаційного дослідження

Актуальність дисертаційної роботи визначається тим, що туристична галузь сьогодні функціонує під одночасним впливом воєнно-безпекових, фінансово-економічних, цифрових, логістичних, інформаційних, інституційних та репутаційних факторів. Автор справедливо доводить, що забезпечення економічної безпеки туристичної галузі повинно базуватися не лише на реагуванні на вже реалізовані загрози, а й на створенні механізмів їх раннього виявлення, прогнозування та попередження. Саме така постановка проблеми відповідає сучасній парадигмі випереджувального управління ризиками та забезпечення сталого розвитку туристичної сфери.

На відміну від традиційних підходів, що переважно концентруються на безпеці окремих туристичних підприємств або аналізі окремих ризиків, дисертаційне дослідження розглядає економічну безпеку туристичної галузі як інтегровану багаторівневу систему, здатну забезпечувати адаптивність, функціональну стійкість та відновлення в умовах глобальних зрушень. Такий підхід повністю відповідає сучасним тенденціям розвитку європейської туристичної політики та концепції резилієнтності економічних систем, що набуває особливого значення для України.

Враховуючи процеси європейської інтеграції України, необхідність післявоєнного відновлення економіки та підвищення конкурентоспроможності туристичної сфери, результати дисертаційної роботи Єрмакова Івана Олеговича мають вагомe теоретичне і практичне значення, і, таким чином, тема дисертаційного дослідження є своєчасною, актуальною та відповідає сучасним потребам розвитку науки і практики управління туристичною галуззю.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Тема дисертаційного дослідження Єрмакова Івана Олеговича відповідає напрямам наукової діяльності Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця та пов'язана з виконанням науково-дослідних робіт кафедри. Здобувач брав участь у виконанні наукової роботи

«Стратегія створення цифрової екосистеми споживання туристичних послуг на основі інтеграції фізичного та віртуального простору» (державний реєстраційний № 0123U104010, довідка № 87/2025 від 26.12.2025 р.), у межах якої ним розроблено методичний інструментарій оцінювання ризиків, що виникають у процесі цифрової трансформації туристичних послуг. Крім того, здобувач був співвиконавцем науково-дослідної роботи «Стратегування мережі цифрових туристичних послуг за участю індивідуальних суб'єктів туристичного ринку в умовах глобальних зрушень» (реєстраційний № 0124U003887, довідка № 84/2025 від 26.12.2025 р.), у рамках якої визначено чинники, що забезпечують підвищення економічної стійкості та адаптаційного потенціалу суб'єктів туристичного ринку. Отже, дисертаційне дослідження є складовою системної наукової роботи університету, а його результати органічно поєднують фундаментальні теоретичні положення з прикладними рішеннями, спрямованими на розвиток туристичної галузі в сучасних умовах.

Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій

Наукові положення, висновки та практичні рекомендації, сформульовані у дисертаційному дослідженні Єрмакова Івана Олеговича, характеризуються належним рівнем обґрунтованості, внутрішньою логічною узгодженістю та підтверджуються використанням сучасного методологічного інструментарію. Побудова дисертації є послідовною та відповідає поставленій меті й визначеним завданням дослідження. Об'єкт, предмет, мета та завдання роботи взаємоузгоджені, що забезпечує цілісність авторської концепції забезпечення економічної безпеки туристичної галузі в умовах глобальних зрушень.

Достовірність отриманих результатів забезпечується комплексним використанням загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Для вирішення поставлених завдань автор застосував системний підхід, аналіз і синтез, логіко-змістовний та змістовно-компаративний аналіз, методи класифікації та групування, статистичний і порівняльний аналіз, економіко-математичне моделювання, індикаторний підхід, методи експертного оцінювання, сценарне моделювання та інші сучасні методи наукового пізнання. Використання зазначеного комплексу методів є достатньо аргументованим та відповідає предмету дослідження, що забезпечило комплексний аналіз процесів забезпечення економічної безпеки туристичної галузі.

Особливої уваги заслуговує методична побудова дослідження. Автор послідовно переходить від теоретичного осмислення категоріального апарату економічної безпеки туристичної галузі (с. 30–55) до дослідження впливу глобальних зрушень на її функціонування (с. 55–67), аналізу сучасного стану та тенденцій розвитку туристичної галузі України (с. 71–88), розроблення системи інтегральних показників оцінювання економічної безпеки (с. 123–136),

побудови сигнальної моделі оцінювання її рівня (с. 137–146) та обґрунтування практичних рекомендацій щодо забезпечення економічної безпеки туристичної галузі (с. 170–185). Така логіка дослідження свідчить про належний рівень методологічної підготовки автора та забезпечує достатній ступінь аргументованості сформульованих висновків.

Обґрунтованість результатів також підтверджується використанням значної інформаційної бази дослідження. Автором опрацьовано нормативно-правові акти України та Європейського Союзу, міжнародні стандарти, статистичні матеріали Державної служби статистики України, Всесвітньої туристичної організації, Всесвітнього економічного форуму, Світового банку, міжнародних рейтингових систем, а також значний масив вітчизняних і зарубіжних наукових праць з проблематики економічної безпеки, ризик-менеджменту, розвитку туристичної сфери та стратегічного управління. Це дозволило сформулювати достатню емпіричну основу для проведення дослідження та підтвердити достовірність отриманих результатів.

Слід також відзначити, що висновки кожного розділу повністю відповідають проведенням дослідженням та логічно переходять у загальні висновки дисертації. Запропоновані рекомендації є послідовним результатом проведеного аналізу, не суперечать поставленій меті дослідження та підтверджуються отриманими автором результатами.

Таким чином, можна констатувати, що наукові положення, висновки та практичні рекомендації, викладені у дисертаційній роботі Єрмакова Івана Олеговича, є достатньо обґрунтованими, достовірними та переконливими. Використаний автором методологічний апарат, інформаційне забезпечення дослідження, логічна побудова роботи й комплексність застосованих методів дозволяють вважати отримані результати науково обґрунтованими та такими, що мають як теоретичну, так і практичну цінність.

Новизна наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукова новизна дисертаційної роботи Єрмакова Івана Олеговича полягає у комплексному вирішенні актуального наукового завдання щодо розроблення теоретико-методичних засад та практичних рекомендацій із забезпечення економічної безпеки туристичної галузі в умовах глобальних зрушень. Найбільш вагомими результатами, що характеризують наукову новизну дисертації, є такі:

удосконалено концептуальний підхід до забезпечення економічної безпеки туристичної галузі в умовах глобальних зрушень, який поєднує взаємопов'язані аналітичні та управлінські блоки, орієнтовані на оцінювання вразливості туристичної галузі, сигнальну діагностику рівня її економічної

безпеки, визначення ризиків туристичної діяльності, врахування резилієнтності як функціональної характеристики галузі та обґрунтування стратегічних напрямів управлінського реагування залежно від конфігурації безпекових викликів (с. 25–27, 170–185);

удосконалено методичний підхід до оцінювання рівня економічної безпеки туристичної галузі, який ґрунтується на інтеграції індикаторного, порогового та сигнально-інтерпретаційного підходів (с. 116–145);

набули подальшого розвитку теоретико-методичні засади визначення та оцінювання ризиків туристичної діяльності, які базуються на розгляді ризику як системи можливих відхилень, втрат та обмежень, що виникають у процесі створення, реалізації та споживання туристичного продукту. Науковим здобутком автора є запропонована багатокритеріальна класифікація ризиків туристичної діяльності за вісімнадцятьма класифікаційними ознаками, що розширює можливості їх системної ідентифікації та оцінювання (с. 145–169);

набув подальшого розвитку науково-методичний підхід до використання категорії резилієнтності як ключової функціональної характеристики економічної безпеки туристичної галузі (с. 147–149.);

отримали подальший розвиток науково-практичні засади формування стратегічних напрямів забезпечення економічної безпеки туристичної галузі, які інтегрують цифровізацію, сценарний підхід, сигнальний моніторинг, багаторівневу систему реагування та диференційований вибір управлінських рішень залежно від рівня економічної безпеки (с. 170–185).

У цілому наукова новизна дисертації має комплексний характер і полягає не лише у вдосконаленні окремих методичних підходів, а й у формуванні цілісної концепції забезпечення економічної безпеки туристичної галузі в умовах глобальних зрушень, яка поєднує теоретичні положення, методичний інструментарій та практичні механізми реалізації.

Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях

Дисертаційна робота Єрмакова Івана Олеговича є завершеним самостійним науковим дослідженням, у якому запропоновано авторське бачення вирішення актуального наукового завдання, пов'язаного з удосконаленням теоретико-методичних положень і розробленням практичних рекомендацій щодо забезпечення економічної безпеки туристичної галузі України в умовах глобальних зрушень. Основні результати дисертаційної роботи, що охоплюють теоретичний, методичний і прикладний рівні дослідження проблематики економічної безпеки туристичної галузі, оприлюднено у 12 наукових працях. До їх складу входять 4 статті у наукових фахових виданнях України, 1 публікація апробаційного характеру та 7 тез

доповідей, представлених у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Порівняння змісту дисертаційного рукопису з опублікованими працями здобувача дає підстави стверджувати, що ключові наукові положення, результати, висновки та практичні рекомендації належною мірою висвітлені у публікаціях автора. Зміст наукових праць узгоджується з основними результатами дисертації та відображає логіку проведеного дослідження. Отже, представлені публікації забезпечують достатню повноту апробації й оприлюднення основних положень дисертаційної роботи.

Практичне значення результатів дисертаційного дослідження

Практична цінність результатів дисертаційного дослідження підтверджується їх використанням у діяльності підприємств туристичної сфери та сфери гостинності. Розроблені автором науково-методичні положення й практичні рекомендації знайшли застосування у діяльності АТ «Готель «Харків», де впроваджено підходи до вдосконалення стратегічного управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємства з урахуванням специфіки його діяльності та сучасних тенденцій відновлення туристичних потоків (довідка № 38-018/1 від 18.12.2024 р.).

Крім того, окремі результати дослідження використовуються у практичній діяльності ТОВ «Аркада», зокрема при вдосконаленні системи інформаційної безпеки як складової механізму управління ризиками на різних стадіях формування та реалізації туристичного продукту (довідка № 44-к від 29.09.2023 р.).

Факт впровадження результатів дослідження свідчить про їх прикладну значущість, можливість практичного використання у діяльності суб'єктів туристичного ринку та доцільність застосування запропонованих автором підходів для підвищення ефективності управління економічною безпекою туристичної галузі в умовах сучасних глобальних викликів.

Академічна доброчесність

Аналіз змісту дисертаційної роботи дає підстави стверджувати, що дослідження виконано автором самостійно із дотриманням принципів академічної доброчесності та вимог чинного законодавства у сфері охорони авторського права. У роботі належним чином оформлено посилання на використані наукові джерела, нормативно-правові акти, статистичні матеріали та інші інформаційні ресурси, що свідчить про коректне використання результатів наукових досліджень інших авторів.

Під час ознайомлення з дисертаційною роботою не встановлено фактів академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації чи фальсифікації результатів

дослідження. Результати перевірки рукопису із застосуванням спеціалізованого програмного забезпечення підтверджують відповідність дисертації вимогам академічної доброчесності, а також засвідчують її самостійний авторський характер.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Попри високий науковий рівень дисертаційного дослідження, логічність його побудови та практичну значущість отриманих результатів, окремі положення роботи мають дискусійний характер і можуть бути предметом подальших наукових досліджень.

1. У роботі запропоновано розгорнуту класифікацію ризиків туристичної діяльності за вісімнадцятьма класифікаційними ознаками, що суттєво розширює існуючі підходи до їх систематизації (с. 94–107). Водночас така деталізація ускладнює практичне використання запропонованої класифікації суб'єктами туристичної діяльності. Чи не вважає автор, що додатково було б доцільно визначити пріоритетність окремих груп ризиків або запропонувати механізм їх ранжування залежно від рівня впливу на економічну безпеку туристичної галузі?

2. Автор обґрунтовує використання сигнальної моделі оцінювання економічної безпеки туристичної галузі як інструменту підтримки управлінських рішень (с. 137–146). Разом із тим у роботі недостатньо висвітлено питання практичної верифікації запропонованої моделі на різних типах туристичних регіонів або DESTINATION Українi. Проведення такого порівняльного апробування дозволило б більш переконливо підтвердити універсальність запропонованого методичного підходу.

3. Значну увагу приділено цифровізації як одному зі стратегічних напрямів забезпечення економічної безпеки туристичної галузі (с. 160–168). Водночас у дисертації недостатньо деталізовано потенційні ризики самої цифрової трансформації, зокрема кіберризик, залежність від цифрових платформ, ризик використання штучного інтелекту та великих масивів даних, які останніми роками набувають дедалі більшого значення для туристичної індустрії.

4. Позитивно оцінюючи авторське трактування резилієнтності туристичної галузі як функціональної характеристики її економічної безпеки, варто зазначити, що робота майже не містить кількісних критеріїв оцінювання рівня резилієнтності (с. 147–149).

5. Під час аналізу європейського досвіду автор обґрунтовано акцентує увагу на просторовій концентрації туристичних потоків та необхідності врахування регіональних особливостей забезпечення економічної безпеки (с. 71–88). Разом із тим доцільним було б запропонувати окремий методичний підхід до оцінювання економічної безпеки туристичних DESTINATION саме на

регіональному рівні України, що дозволило б більшою мірою врахувати специфіку територіального розвитку туристичної галузі.

Загальна оцінка дисертації та її відповідність встановленим вимогам

Дисертація Єрмакова Івана Олеговича на тему «Забезпечення економічної безпеки туристичної галузі в умовах глобальних зрушень» є завершеним самостійним науковим дослідженням, виконаним на належному науково-теоретичному та методичному рівні. У роботі вирішено актуальне наукове завдання щодо розвитку теоретико-методичних засад і розроблення практичних рекомендацій із забезпечення економічної безпеки туристичної галузі України в умовах глобальних зрушень. Отримані результати характеризуються науковою новизною, достатнім рівнем обґрунтованості та практичною значущістю, а сформульовані автором висновки й рекомендації є логічними, аргументованими та мають практичну цінність для розвитку туристичної галузі.

Дисертаційна робота Єрмакова Івана Олеговича за своїм змістом відповідає спеціальності 242 Туризм, галузі знань 24 Сфера обслуговування, вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40, а також Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор, Єрмаков Іван Олегович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 242 Туризм галузі знань 24 Сфера обслуговування.

Рецензент:

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри підприємництва, торгівлі
та туристичного бізнесу
Харківського національного
економічного університету
імені Семена Кузнеця

Олексій КЛЮК

Підпис засвідчую:

Вчений секретар
Харківського національного
економічного університету
імені Семена Кузнеця

Оксана ПИСАРЧУК